

N:o 133.

Af herr **E. Beckman** i Djursholm m. fl., om *skrifvelse till Kungl. Maj:t* angående införande af kommunalt veto i fråga om försäljning af brännvin.

Kommunal vetorätt i fråga om såväl detaljhandel med brännvin som utskänkning af vin och öl finnes, som bekant, redan införd i vår lagstiftning. En mängd landskommuner hafva med utöfvande af denna rätt befriat sig från all rusdrycksförsäljning.

Men gällande bestämmelser, grundade på den kommunala fyrskalan, ha visat sig långt ifrån tillfyllestgörande. Ett ringa fåtal bestämmer blott alltför ofta sakens utgång. »Storfyrksegrar» till förmån för rusdryckshandteringen äro allt annat än sällsynta.

Med allt större styrka framträder därför krafvet på ett verkligt effektivt kommunalt veto, sådant som detta förefinnes i vissa främmande länder, där det grundats på allmän folkomröstning med lika rösträtt för alla myndiga män och kvinnor, som äro medlemmar af kommunen.

Riksdagens nykterhetsgrupp har också gifvit ett kraftigt uttryck åt denna uppfattning, då den på sitt program bland reformer, för hvilka gruppen vill verka »under den närmaste framtiden», upptagit: »effektivt kommunalt veto mot rusdrycksförsäljning».

Med »rusdryck» afses i här anförda uttalande naturligtvis likaväl öl och andra starkare maldrycker som brännvin och därmed jämförliga drycker. Särskildt för landsbygden är nämligen ölet fullt ut lika mycket som brännvinet en källa till dryckenskap och alkoholism i alla dess yttringar. Rusdryck som rusdryck — lagstiftningen bör opartiskt rikta sina restriktiva bestämmelser mot dem båda.

Vid förra årets riksdag framburos förslag om kommunalt veto, grundadt på allmän folkomröstning med en röst för hvarje till myndig ålder kommen, välfrejdad medlem af kommunen, man eller kvinna, dels af herr Thavenius, dels af herr Beckman i Djursholm jämte 65 af Andra Kammarens ledamöter. Första Kammaren afslog utan vidare motionerna, hvilka afstyrkts af sammansatta bevillnings- och lagutskottet. Andra Kammaren däremot gaf med 113 röster mot 69 ett principiellt erkännande åt det på allmän folkomröstning grundade kommunala vetot.

Under hänvisning, i fråga om sakens tidigare behandling inom Riksdagen, till nyssnämnda utskotts utlåtande och den af herr Beckman m. fl. afgifna motionen n:o 123 tillåta vi oss att här ur sagda motions motivering upprepa de skäl för en sådan anordning, som i principiellt hänseende hufvudsakligen blifvit anförda:

»Försäljningen af rusdrycker — det må nu vara brännvin eller öl — är ej blott en närings- eller skattefråga, utan en sedlighetsfråga, som på det närmaste berör den enskildes lif och familjelifvet» och just därför påkallar en röstgrund, genom hvilken »personlighetsprincipen kommer mera till sin rätt». Försäljningen af rusgifvande drycker får således icke af lagstiftaren behandlas som ett medel att taga ut skattebidrag ur de breda lagren, ej heller från synpunkten af enskilda tillverkares och försäljares vinst, utan »fastmer som ett ondt, som bör begränsas och mot hvilket samhället bör taga i anspråk sina medlemmars moraliska kraft. Och denna kraft väckes och sättes i verksamhet i samma mån som arbetet icke längre synes hopplöst, utan utsikt öppnas att kunna göra något till att slutligen bekämpa det onda».

Vidare har framhållits, »att om man åtminstone i denna sak afstode från det kommunala förmögenhetsväldet och i stället införde en på allmän rösträtt grundad kommunal vetorätt, så skulle nykterhetsintresset få göra sig gällande mera omedelbart utan att behöfva bemäktiga sig ledningen vid vissa kommunala val, »där man borde mera taga hänsyn till en persons allmänna lämplighet än till hans ståndpunkt i en speciell, om än så viktig fråga».

Riksdagens bevillningsutskott har redan tidigt »i princip gifvit sin sanktion åt krafvet på en reform i angifna syfte, då det 1893 vid behandlingen af ett då framställt förslag om s. k. lokalt veto enhälligt yttrade, att det kan med skäl sättas i fråga, om ej i nu berörda angelägenhet större inflytande inom kommunen borde tillerkännas flertalets

åsikt'. Men flertalet är ju just de små fyrktalens innehafvare eller de helt och hållet rösträttslöse, bland dem i främsta rummet kvinnorna.»

Slutligen erinras därom, att det vill synas som om uppfattningen både inom och utom Riksdagen på senare tid i vissa afseenden undergått en så väsentlig förändring, att rätta ögonblicket synes vara inne att ånyo »frambära förslag om kommunal vetorätt mot försäljning af rusdrycker, grundad på allmän omröstning med lika rösträtt för myndiga män och kvinnor. Tanken på den allmänna rösträttens tillämpning på ett speciellt noga begränsadt område af det kommunala lifvet lär numera knappast förefalla lika främmande för våra förhållanden, som fallet var för blott några år sedan. Vidare har ju samtidigt med krafven på såväl politisk som kommunal rösträttsreform det berättigade i kvinnans inflytande på det offentliga lifvet vunnit allt större erkännande. En af vetenskapen bestyrkt öfvertygelse om de starka dryckernas fullständiga umbärlighet och deras riksfördärliga inflytande samt om striden mot deras herravälde som ett samhällets nödvärn har spridit sig till allt vidare kretsar. Man har också inom alla samhällsklasser vaknat till insikt om den oafvisliga nödvändigheten att bryta rusdryckssedens tyranni — framför allt då det gäller en liten nation som vår, hvilken behöfver spänna alla sina krafter för att häfda sin plats bland kulturens bärare och för att vinna ökad styrka inåt och utåt. Slutligen bestrider knappast någon, att det här ligger fara i dröjsmålet: med hvarje år, som går, skjuter rusdryckshandteringen och dess intressen allt djupare ekonomiska rötter, på samma gång som »alkoholismen» — rusdryckernas fördärliga följder på olika områden — griper allt vidare omkring sig och hotar att undergräfvä äfven kommande släktens fysiska, ekonomiska och sedliga utveckling.»

I den nämnda motionen finnes äfven redogörelse för det kommunala vetot i Norge, Kanada och Nordamerikas förenta stater, och heter det beträffande sistnämnda land, att verkningarna af det lokala förbudet, så vidt motionärerna kunnat inhämta, varit synnerligen tillfredsställande. »Detta vitsordas äfven af bestämda motståndare till s. k. 'förbudslagstiftning' i egentlig mening» (state prohibition).

Sammansatta bevillnings- och lagutskottet afstyrkte, som nämndt, samtliga i frågan väckta motioner. Ett af utskottets främsta vapen var ett försök att framställa det kommunala vetot i Norge och i Nordamerika såsom främjande i stället för stärfjande rusdrycksförbrukningen.

Hvad först Norge beträffar, åberopar utskottet ett 1898 afgifvet betänkande af den kommitté, som norska regeringen tillsatt för att allsidigt

pröfva och uttala sig om brännvinslagstiftningen och hvars mandat sedermera utsträcktes till att omfatta äfven lagstiftningen angående handeln med vin, öl m. m. Utskottet sammanfattar kommitténs åskådning så, att lagen af 1894 — i främsta rummet dess stadganden om folkomröstning — »befordrat superiet, befrämjat lönkrögeri och olaga försäljning, lönbränning samt utbredning af andra och skadligare drycker äfvensom tillfogat inhemsk handel och näring onödig skada med motsvarande fördel för utläningar». Vidare anföres bland annat såsom ett ytterligare bevis för lagens skadliga verkningar, att det s. k. laddevinet börjat strömma in öfver landet o. s. v. Ja, i sin svartmålning förutspår kommittén, att drinkarna framdeles »under ännu trängre förbudsförhållanden» komma att tillgripa skadliga surrogat, såsom petroleum, denaturerad sprit och polityr, hvilka vätskor redan då icke voro okända berusningsmedel.»

Man skulle väl tycka, att det norska folket, känt såsom ett af de mest nyktra och nykterhetsifrande folk i världen, skulle skyndat att upphäfva en lag, som så hotade att sänka landet i drykenskap. Men nej — »resultatet af det nu berörda lagstiftningsarbetet», säger utskottet utan att däraf draga några som helst slutsatser, »blef lagen af den 17 maj 1904», i hvilken lag beträffande minuthandel och utskänkning af brännvin i städerna »den allmänna folkomröstningen bibehållits».

Detta sakförhållande bidrager mer än något att ställa kommitténs uppfattning i dess rätta ljus och utgör ett led i den skarpa kritik, som alltifrån kommittébetänkandets första framträdande kom detsamma till del.

Särskildt framhölls från folkomröstningens anhängare, att den ökning i fylleri, som delvis framträdde i början af lagens tillämpning, icke berodde på nedvotering af åtskilliga bolag, utan stod i samband med de goda tiderna, »jobbaretiden», då alkoholförbrukningen steg med arbetslönerna, allra mest i Kristiania. I den sistnämnda staden, där aldrig någonsin utskänkningsbolagen nedvoterats, rådde också den största förbrukningen af det fördärflika laddevinet. Och icke kunde man gärna draga den slutsatsen att orsaken hvarför förbrukningen af laddevin ökades i Kristiania var den, att man röstat bort utskänkningsbolagen i vissa småstäder?

Den s. k. »laddevinspesten» började redan före folkomröstningarnas införande och stod närmast, såsom ofta blifvit påvisadt, i samband med goda tider och rådande brännvinsskatte- och tullförhållanden. Efter att införseln under de värsta »laddevin-åren» 1896—98 stigit till 2,38—2,75 liter på person, har den sjunkit 1905—06 till 0,85—1,04 liter.

Alkoholförbrukningen i sin helhet — inberäknadt öl och vin — utvisar en liknande sänkning. 1899—1900 nådde den sin höjdpunkt 2,75—2,77 liter på person för att sedermera ständigt sjunka, så att den 1905—06 endast utgjorde 1,88—1,93 liter. Det finnes åtminstone stora sannolikheter för att en lagstiftning, under hvilken ett lands förbrukning så väsentligt nedgår, är relativt främjande för nykterheten och verkar hand i hand med den stigande upplysningen på detta område.

Att särskildt bestämmelsen om allmän folkomröstning alltjämt åtnjuter stort förtroende, därpå har man de färskaste bevisen från förra året. Enligt den nya lagen af 1904 kan omröstning endast äga rum hvarjt sjätte år med början år 1907. Sistnämnda år har omröstning försiggått i icke mindre än 19 städer. I 13 af dessa funnos under året bolag, hvilka nedvoterades i sex städer och bibehöllos i sju (omröstningen i en af dem är öfverklagad). I öfriga sex städer röstades om återupprättande af förut nedvoterade bolag, hvilket emellertid öfverallt blef afslaget.

Utskottet säger sig vidare »tagit del af vissa undersökningar i Nord-Amerika, hvilka under senaste tid företagits af från Finland särskildt utsände delegerade». Dessa delegerade lära icke vara den af finska senaten utsända regeringskommissionen, utan utskickade, enligt uppgift, af bryggareföreningen i Finland. I sina slutsatser med anledning af deras berättelse tyckes utskottet emellertid icke ha tillräckligt skilt mellan s. k. (stats)förbudslagstiftning och kommunalt förbud. Det är sant, att Förenta staterna en tid hade icke mindre än sexton förbudsstater, men att icke mindre än tretton af dessa ånyo frångått förbudslagstiftningen, så att man förlidet år endast hade statsförbud i 3 stater, hvilket antal dock under årets lopp fördubblats genom beslutad förbudslagstiftning i vissa af de södra staterna. Men det må ihågkommas, att de tretton stater, som frångått förbudslagstiftningen, öfvergått just till den af många andra stater bepröfvade s. k. »local option» eller med andra ord en anordning, innefattande bland annat just den kommunala vetorätt, som vi önska se införd i vårt land. Att det allt starkare nykterhetskravet i Förenta staterna för sin del anser det kommunala vetot såsom ett kraftigt hjälpmedel i kampen mot rusdryckerna är ostridigt. Och det har uppgifvits, att genom förbud af ett eller annat slag två tredjedelar af Förenta staternas område är »torrlagdt», d. v. s. fritt från laglig krogrörelse af hvarje slag. I hvad mån lagarna öfverträdas inom de egentliga förbudstaterna är det icke nödigt att här undersöka. Hvad

däremot beträffar de samhällen, som gjort bruk af sin kommunala veto-rätt, synas de samvetsgrannaste undersökningar ge vid handen, att, om än naturligtvis lagöfverträdelser förekomma, det kommunala vetot, så långt dess befogenhet går, visat sig synnerligen tillfredsställande.

I fråga om Canada har en noggrann undersökning af förhållandena verkställt af den s. k. »Canadian Commission», hvilken kommit till ett liknande resultat.

Något fog synes således icke finnas för utskottets uppfattning, att »de i främmande länder vunna praktiska erfarenheterna», särskildt de norska, tydligt ådagalägga, att införandet af kommunalt veto i vårt land »icke skulle lända nykterhetssaken till båtnad».

Ytterligare stöd för denna åsikt, som står i skarp strid med den bland skilda länders nykterhetsvänner rådande, tror sig utskottet kunna hämta äfven från erfarenheter här i landet, nämligen från lappmarkerna, där ju tidigare ett, låt vara på annan väg än genom befolkningens egen omröstning, tillkommet förbud mot införsel varit gällande. I sin skrifvelse till Kungl. Maj:t 1897 med begäran om detta förbuds upphäfvande uttalade Riksdagen, bland annat, sin förväntan, att sedligheten skulle befrämjas af en dylik åtgärd, ty ett absolut förbud mot införsel af spritdrycker till en ort måste, såsom af erfarenheten bekräftas, med nödvändighet medföra förbudets öfverträdande, hvaraf åter följde bristande aktning för lagarnas helgd, då dessas efterlevande ej kunde upprätthållas. Om åter tillfälle lämnades befolkningen att på lagligt sätt åtkomma spritdrycker, medförde detta bland annat den stora fördelen, att frestelsen till anskaffande af spritdrycker på oloflig väg minskades och myndigheterna blefve i stånd att utöfva en effektiv kontroll öfver försäljningen.

Hvad erfarenheten i verkligheten gifvit vid handen i fråga om »sedlighetens befrämjande» genom införande af legaliserad brännvins-handel har, efter noggranna undersökningar i Gellivare socken, Kiruna stationssamhälle och Jockmocks socken, skildrats af polisuppsyningsmannen August Berglund i hans af Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran 1903 utgifna skrift: Norrbottningen och den legaliserade sprithandteringen. Författaren anser sig beträffande uppkomsten, utvecklingen och följderna af den legaliserade rusdryckshandteringen kunna konstatera:

»1:o) att densamma i regeln tillkommit på initiativ af personer ur herremannaklassen, till hvilka ordningsmakten på stället vanligen slutit

sig och alltid motiverats med: »lönkrögarnes utrotande» samt stundom med talet om större inkomster åt kommunen;

2:o) att bönder och arbetare — äfven sådana som använda rusdrycker — i regeln varit emot handteringens införande, men besegrats dels i följd af sina ringa röstetal och dels till följd af svårigheterna att från de vidt aflägsna orterna infinna sig vid stämmorna, stundom ock i följd af egen likgiltighet;

3:o) att lönkrögeriet visserligen aftagit och å socknarnas hufvudort af helt naturliga skäl i det närmaste upphört, men att detta ej endast är en följd af den lagliga försäljningens öppnande, utan äfven orsakats af den lösa befolkningens afflyttning och de gamla lönkrögarenästenas afhysning;

4:o) att lönkrögeri i socknarnas utkanter likväl fortfar;

5:o) att ölkonsumtionen i stort sedt hvarken ökats eller minskats; samt

6:o) att *rusdrycksförtäringen i sin helhet betydligt ökats*, och detta mera, ju längre den legaliserade handteringen pågått».

Förhållandena i lappmarkerna är den enda svenska erfarenhet, på hvilken utskottet hänvisat. Däremot har det icke alls — såsom i den vid dess betänkande fogade reservationen erinras — inlåtit sig på våra egna erfarenheter i öfrigt, till hvilka man väl dock främst vid denna saks bedömande borde lita. Man har ju i en mängd af våra landskommuner redan lyckats genomföra lokalt veto mot försäljning af såväl brännvin som öl; och det har icke sports »att detta ledt till olägenheter, som göra beslutets upphäfvande önskligt, utan tvärtom sägas åtgärderna i de allra flesta fall haft uteslutande goda verkningar. Det är påtagligt, att en utvidgad möjlighet för andra landskommuner att där införa enahanda ordning bör i regeln kunna antagas hafva samma goda verkan». Från städerna sakna vi visserligen, med ett par obetydliga undantag, inhemska erfarenhet. Erkännas måste ju, att där af naturliga skäl lättare skall uppstå försök att kringgå förbudet. Men mycket beror på det allvar, hvarmed lagen tillämpas. Och näppeligen lär väl hos oss, särskildt i större stadssamhällen, ett förbud införas, om icke en så stark opinion fordrar det, att man redan häruti har en trygghet för lagens efterlefnad.

För att ytterligare försäkra sig om att icke tillfälligheter skola spela in vid frågans afgörande eller beslut fattas, som kanske snart nog en ny omröstning skulle kullkasta, torde en viss kvalificerad majoritet böra före-

skrifvas. Och om denna majoritet bestämmes till $\frac{2}{3}$, vill det synas oss, som om ett sådant stadgande skulle kunna i hög grad bidra att aflägsna de betänkligheter, som stundom yppats äfven bland principiella anhängare till den kommunala folkomröstningen. Ej heller får det förglömmas, att den kvalificerade majoriteten innebär ökad trygghet mot införande (eventuellt återinförande) af rusdrycksförsäljning.

Att äfven med sådan personlig omröstning ingen absolut visshet finnes för ernående i *alla* fall af beslut i sådan riktning, som nykterhetsvännerna önska, är en erinran, som utskottet med fullt fog framställer. Men det är ju just afsikten med det kommunala vetot, att det skall ge ett säkert uttryck åt folkmeningen. De som väl få anses på detta område mest sakkunniga, de som under lång tid ägnat sitt arbete åt lösningen af alkoholfrågan, äro emellertid öfvertygade att frigörelse på denna punkt från fyrskalan och införande af allmän omröstning skulle lända nykterhetssaken till stor båtnad.

Visserligen har utskottet äfven framhållit sannolikheten af antagande af det förslag till reform af den kommunala rösträtten, som framlagts af Kungl. Maj:t. Men, äfven om detsamma innebär en icke oväsentlig inskränkning i de stora fyrktalens öfvermakt, äro vi dock öfvertygade att denna reform icke är tillfyllestgörande att trygga de små röstinnehafvarnes berättigade inflytande i förevarande fall. Därjämte kvarstår oförändradt det missförhållandet, att kvinnorna alltfort sakna möjlighet att vid en omröstning rörande dessa frågor deltaga i afgörandet.

Vi tillåta oss således att ånyo draga frågan om kommunalt veto, grundadt på allmän folkomröstning, under Riksdagens pröfning.

Af formella skäl måste yrkandena rörande ändringar angående försäljningen af brännvin och försäljningen af vin och öl frambäras i skilda motioner. Följande bestämmelser synas böra gälla i fråga om den föreslagna folkomröstningen rörande detaljhandel med brännvin:

När i stads- eller landskommun fråga uppstått, att rättighet till detaljhandel med brännvin må meddelas, åligger det Konungens befallningshafvande, därest inom viss tid skriftlig ansökan inkommer, undertecknad af välfredade, till myndig ålder komna män och kvinnor, som äro medlemmar af kommunen och svenska medborgare, till ett antal, motsvarande minst en tjugondel af kommunens mantalsskrifna folkmängd, att förordna om anställande i kommunen af omröstning rörande den sålunda väckta frågan.

I denna omröstning, som sker med slutna sedlar och som gäller endast förbud eller icke förbud mot ifrågavarande upplåtelse af försäljningsrättigheter, äger en hvar välfrejdad myndig man eller kvinna, som är medlem af kommunen, att deltaga.

Om $\frac{2}{3}$ af de i omröstningen deltagande rösta för förbud, träder detta i kraft på den tidpunkt, då förut beviljade rättigheter upphöra. För införande af detaljhandel med brännvin, där sådan handel förut icke funnits, skall likaledes erfordras $\frac{2}{3}$ majoritet.

Frågan kan åter väckas först efter tre år. Besvär må endast anföras, om beslutet förmenas icke ha tillkommit i laga ordning. Om det af denna anledning undanröjes, skall Konungens befallningshafvande förordna om anställande af ny omröstning.

Med stöd af hvad ofvan anförts, föreslå vi,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser i syfte att afgörandet inom kommun af väckt fråga om tillstånd till detaljhandel med brännvin måtte äga rum genom allmän omröstning med lika och direkt rösträtt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af oss angifna grunder.

Stockholm den 25 januari 1908.

Ernst Beckman.

Robert Johansson.

K. H. Gez. von Schéele.

J. Byström.

Oskar Berg.